

dycyny Weterynaryjnej i Nauk o Zwierzętach, Uniwersytet Przyrodniczy w Poznaniu.

III nagroda – mgr inż. Marta Dopierała za pracę pt. „Alergie u psów”. Praca wykonana pod kierunkiem **dr hab. Katarzyny Andraszek prof. UPH** w Katedrze Genetyki i Hodowli Koni, Instytut Bioinżynierii i Hodowli Zwierząt, Wydział Przyrodniczy, Uniwersytet Przyrodniczo-Humanistyczny w Siedlcach.

Wyróżnienie – mgr inż. Sławomir Wcisło za pracę pt. „Efekty zwalczania afrykańskiego pomoru świń (ASF) w wybranych powiatach województwa lubelskiego”. Praca wykonana pod kierunkiem **prof. dr hab. Anny Wójcik** w Katedrze Higieny Zwierząt i Środowiska, Wydział Bioinżynierii Zwierząt, Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie.

Wyróżnienie – mgr inż. Maria Dmitruk za pracę pt. „Problemy diagnostyczne w rozpoznawaniu wybranych chorób reowirusowych u kotów”. Praca wykonana pod kierunkiem **dr hab. Katarzyny Andraszek prof. UPH** w Katedrze Genetyki i Hodowli Koni, Instytut Bioinżynierii i Hodowli Zwierząt, Wydział Przyrodniczy, Uniwersytet Przyrodniczo-Humanistyczny w Siedlcach.

INNE

I nagroda – mgr inż. Sara Beata Rogozińska za pracę pt. „Wpływ kwasu hialuronowego na rozwój zarodków kota domowego (*Felis silvestris catus*) w warunkach *in vitro*”. Praca wykonana pod kierunkiem **dr inż. Joanny Kochan** w Instytucie Nauk Weterynaryjnych, Wydział Hodowli i Biologii Zwierząt, Uniwersytet Rolniczy w Krakowie.

Nagrodę Specjalną im. Profesora Bronisława Raka dla autora najlepszej pracy w 36. edycji Konkursu na najlepszą pracę magisterską z zakresu nauk zootechnicznych przyznano **mgr inż. Dominice Głowackiej** za pracę pt. „Genotoksyczność wybranych fitoestrogenów podawanych wraz z dietą u jesiotra rosyjskiego (*Acipenser gueldenstaedtii*)”.

Nagrody dla laureatów konkursów ufundowali:

- Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego
- Wydział Medycyny Weterynaryjnej i Nauk o Zwierzętach Uniwersytetu Przyrodniczego w Poznaniu
- Polski Związek Hodowców Koni
- Instytut Zootechniki – Państwowy Instytut Badawczy w Krakowie
- POLMASS SA w Bydgoszczy
- Polska Federacja Hodowców Bydła i Producentów Mleka
- Instytut Genetyki i Hodowli Zwierząt PAN w Jastrzębcu
- Instytut Zootechniki PIB Zakład Doświadczalny Kolumbia Wielka
- Hodowla Zwierząt Zarodowych Żołędnicza Sp. z o.o.
- Wydział Przyrodniczy Uniwersytetu Przyrodniczo-Humanistycznego w Siedlcach
- Wydział Hodowli i Biologii Zwierząt Uniwersytetu Rolniczego w Krakowie
- Wydział Biologii, Nauk o Zwierzętach i Biogospodarki Uniwersytetu Przyrodniczego w Lublinie
- Hodowla Zwierząt Zarodowych Osowa Sień Sp. z o.o.

Dobrostan zwierząt w ujęciu etycznym (cz. 2)

Sara Dzik

Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie, Wydział Bioinżynierii Zwierząt, Katedra Higieny Zwierząt i Środowiska

Troska o wszystkie zwierzęta

Pojęcie dobrostanu odnosi się do każdego gatunku zwierząt, niezależnie od przeznaczenia. Wszystkie bowiem posiadają układ nerwowy i są w stanie reagować na zmiany zachodzące w ich środowisku. Reakcje niektórych zwierząt kontrolowane są przez złożone procesy zachodzące w ich mózgu, podczas gdy inne wykazują tylko proste zachowania. Jednak za każdym razem (niezależnie od złożoności procesu)

zwierzęta podejmują próbę radzenia sobie z zaistniałymi zmianami w otoczeniu. Zatem często stawiane jest pytanie: Które zwierzęta powinny być chronione i w jakim stopniu winno im się zapewniać dobrostan [2]?

Ludzie od dawna doceniają wrażliwość głównie zwierząt domowych. Często słyszy się, iż są to ich przyjaciele, którzy ułatwiają życie codzienne. Na przykład różnie postrzegany jest królik, w zależności od tego, czy jest to zwierzę domowe, zwierzę laboratoryjne, zwierzę utrzymywane w kierunku mięsnym, czy zwierzę dziko żyjące. A królik jest po prostu królikiem. Niezależnie od przeznaczenia, każdy organizm żywy odczuwa ból, strach czy stres i zasługuje na godne traktowanie [2].

Jak podaje Empel [4], bardzo często dochodzi do sytuacji, w których ten sam człowiek stosuje podwójną miarę w traktowaniu zwierząt – jedne są przez niego uprzywilejowane, z kolei wobec innych pozostaje obojętny. Na przykład psy i świny uznawane są za zwierzęta bardzo inteligentne. Jednak duża liczba ludzi (zwłaszcza miłośnicy psów i kotów) niewrażliwa

jest na los trzody chlewnej. Najprawdopodobniej jest to efekt nawiązywania różnych relacji ze zwierzętami towarzyszącymi (większa doza empatii) i zwierzętami gospodarskimi utrzymywanymi w konkretnym celu użytkowym [4]. Wraz ze wzrostem produkcji wielkotorowej zaczęto traktować wysokowydajne zwierzęta jak maszyny, zapominając, że są to także istoty żywe wymagające indywidualnej opieki i troski. Z kolei nadmiar empatii może nieść za sobą zwiększoną świadomość moralną, często wywołującą w człowieku pewien niepokój i poczucie winy.

Dobrostan zwierząt i etyka

W 1996 roku Mepham [9] zaproponował tzw. wzornik etyczny. Miał on służyć do analizy zagadnień etycznych związanych z produkcją żywności, jednocześnie podkreślając znaczenie każdej składowej łańcucha żywnościowego. Nazywany jest on także metodologią bioetyczną, ułatwiającą podejmowanie decyzji politycznych dotyczących rolnictwa i produkcji żywności. Autor podaje, iż każdy człowiek ponosi etyczną odpowiedzialność za poszanowanie wszystkich form życia odpowiedzialnych za produkcję żywności. Wzajemny szacunek należy rozpatrywać na podstawie trzech zasad etycznych [9, 12]:

- dobrostan (zasada czynienia dobra i jak najmniejszej szkody dla ludzi, zwierząt, środowiska);
- autonomia (poszanowanie praw każdej jednostki);
- sprawiedliwość (uznanie zasad sprawiedliwości wobec wszystkich) – tabela.

Łącząc naukowe podejście do oceny potrzeb zwierząt z odpowiednim uznaniem i zrozumieniem przepisów dobrej praktyki rolniczej, możliwe było opracowanie pierwszych zasad dobrostanu zwierząt gospodarskich – nie tylko podczas odchowu, ale także w transporcie czy w ubojni. Łącznie wzornik etyczny Mepham'a oraz „pięć zasad wolności dobrostanu” stanowią kompleksową listę kontrolną służącą ocenie mocnych i słabych stron na przykład systemu utrzymania zwierząt, warunków chowu i hodowli zwierząt [9].

Tabela

Wzornik etyczny [9, 12]

Szacunek dla:	Dobrostan	Autonomia (wolność, wybór)	Sprawiedliwość (uczciwość)
utrzymywanych zwierząt	dobrostan zwierząt (<i>animal welfare</i>)	dowolny cel	opieka
producentów	dobrostan rolników (<i>farmer welfare</i>)	swoboda w zakresie przyjmowania lub odmawiania	sprawiedliwe traktowanie w handlu i prawie
konsumentów	dostępność bezpiecznej żywności	wybór	przystępna cena żywności
środowiska bytowania	właściwe przechowywanie żywności	bioróżnorodność	trwałość populacji

Nastawienie ludzi do zwierząt zmieniło się, gdyż zaczęto coraz szerzej mówić o kategoriach czynników moralnych, które zasługują na szacunek. Poza tym, jest to rezultat rozwoju wiedzy. Wynika też ze zmian potrzeb człowieka [7]. Podobieństwa między człowiekiem a zwierzęciem są tematem dyskusji od tysięcy lat, ale obecnie rozpowszechniła się idea, że zwierzęta utrzymywane przez ludzi odczuwają cierpienie, smutek, lęk, stres itp. [2]. W związku z tym, lepsze poznanie i zrozumienie złożoności zachowania zwierząt doprowadziło do szybkiego rozwoju nauk związanych z dobrostanem zwierząt.

Pod koniec lat 60. XX wieku wiedza na temat behawioru zwierząt znacznie wzrosła. Do tego czasu takie dyscypliny naukowe, jak etologia czy neurobiologia nie były akceptowane w środowisku naukowym. W 1964 roku brytyjska aktywistka Ruth Harrison opublikowała książkę pt. „Animal Machines” i tym samym zwróciła uwagę na fakt, że osoby zaangażowane w produkcję zwierzęcą często traktują zwierzęta jak maszyny, a nie jak żywe organizmy [2]. W konsekwencji rząd brytyjski powołał komitet, który miał przedstawić sprawozdanie w tej sprawie. Wówczas podkreślono, że uświadomienie sobie, iż zwierzęta mają potrzeby o podłożu biologicznym – w tym potrzeby wykazania określonych zachowań – jest bardzo ważne. Wskazano również, że w wyniku udomowienia zwierzęta w znacznym stopniu różnią się od swoich przodków i wykazują zwiększoną tolerancję na bliskość człowieka i zdolność do rozmnażania się w ograniczonych, nieoptymalnych warunkach [2].

Zwierzęta w badaniach naukowych

Problematyka związana z dobrostanem zwierząt gospodarskich była i jest jedną z najważniejszych przestrzeni badawczych podejmowanych przez zootechników w ramach nauk o zwierzętach. Oprócz zagadnień zootechnicznych, rozpatrywana jest w kategoriach etyczno-filozoficznych i silnie odwołuje się do empatii dla losu zwierząt użytkowanych przez człowieka. Wobec czego określa się, że najbardziej istotnym czynnikiem

w kształtowaniu dobrostanu jest człowiek bezpośrednio związany z obsługą zwierząt, którego obowiązkiem etycznym jest ochrona i opieka nad zwierzętami.

Kluczowym aspektem jest nie tylko dobrostan zwierząt gospodarskich, ale także tych z przeznaczeniem do badań naukowych. Doświadczenia prowadzone na zwierzętach odegrały istotną rolę, zwłaszcza w medycynie w ostatnim stuleciu. Ludzie cieszą się lepszą jakością życia dzięki postę-

pom w nauce. Jednakże wykorzystanie zwierząt w badaniach jest tematem gorącej dyskusji trwającej od wielu lat. Przeciwnicy wszelkiego rodzaju badań na zwierzętach – w tym zarówno ekstremiści prawa zwierząt, jak i grupy antyvizjonerskie – uważają, że doświadczenia na zwierzętach są okrutne i niehumanitarne, niezależnie od ich celu czy korzyści [5].

Ghasemi i Dephour [6] podkreślają, że takie badania powinny mieć jasno sprecyzowany, uzasadniony cel naukowy. Ponadto, powinno istnieć pewne oczekiwanie, że badania te doprowadzą do zwiększenia wiedzy naukowej w różnych aspektach medycyny, a także zapewnią uzyskanie wyników, które mogłyby poprawić jakość zdrowia ludzi lub zwierząt. Warto podkreślić, że dobrze zaplanowane badanie umożliwia zmniejszenie liczby wykorzystanych do tego celu zwierząt. Pozwala to naukowcom na gromadzenie informacji i danych przy minimalnej wymaganej liczbie zwierząt. Jest to niejednokrotnie trudne do ustalenia, gdyż liczba wykorzystanych zwierząt powinna być również na tyle duża, aby umożliwić precyzyjną analizę statystyczną [5].

Wszystkie działania związane ze zwierzętami laboratoryjnymi muszą zostać zaakceptowane przez lokalną komisję etyczną, w celu potwierdzenia, że wszelkie procedury są prawidłowe i humanitarne [11]. Niezależnie, czy to w kontekście badań naukowych, czy dla celów dydaktycznych odpowiedzialność za warunki, w jakich utrzymywane są zwierzęta spoczywa na wspomnianej komisji etycznej, naukowcu oraz na osobach wyznaczonych do nadzoru. Dlatego też zachęca się badaczy do rozważenia możliwości wzbogacenia środowiska, w którym przebywają ich zwierzęta laboratoryjne. Pod tym względem ustawodawstwo w wielu krajach europejskich wydaje się być zgodne [5, 8]. Naukowcy powinni czuwać nad tym, aby wszystkie osoby, które wykorzystują zwierzęta pod ich nadzorem, otrzymały wyraźne instrukcje dotyczące metod doświadczalnych oraz opieki i postępowania z badanymi gatunkami (np. zmniejszenie odczuwanego przez zwierzęta bólu). Badacze winni być świadomi wykonywanych procedur doświadczalnych oraz je w pełni akceptować [8]. Wybrana metoda oraz dokonywane zabiegi powinny uwzględniać ich wpływ na zwierzę.

Również procedury chirurgiczne wymagają ścisłego nadzoru. Wszystkie zabiegi chirurgiczne oraz podanie znieczulenia powinno być przeprowadzane pod bezpośrednim nadzorem osoby, która jest kompetentna w stosowaniu tego typu procedur. Zwierzęta nie mogą być poddawane kolejnemu zabiegowi chirurgicznemu – chyba, że jest to niezbędne ze względu na charakter badań, charakter czynności chirurgicznych lub dla dobra zwierzęcia. Kilka operacji na tym samym zwierzęciu musi zostać poprzedzone otrzymaniem specjalnej zgody komisji etycznej [6].

Podsumowanie

Na temat dobrostanu zwierząt mówi się coraz częściej i głośniejsze. Człowiek użytkuje zwierzę i zobowiązany jest zapewnić mu godne warunki życia – niezależnie, czy zwierzę to przeznaczone jest na ubój, do badań naukowych, czy utrzymywane jest w domu hobbystycznie. Każdy człowiek powinien mieć w sobie pewną dawkę empatii i poszanowania innych istot żywych, jednocześnie pamiętając także o zachowaniu dobrostanu dla siebie samego. Nie może dochodzić do nadużyć ze strony człowieka przeciwko zwierzętom w żadnej sferze życia, ale i los zwierząt nie powinien być stawiany nad losem ludzi [1, 10].

Niejednokrotnie mówi się o tym, że co roku miliony zwierząt wykorzystywane są w badaniach naukowych. Pewne wątpliwości budzą także stosowane procedury. Pomimo iż prawodawstwo w wielu krajach reguluje ograniczenie cierpienia fizycznego i psychicznego zwierząt do minimum, to wciąż pojawiają się przypadki nadużyć [6]. Nie wolno zapominać, iż to dzięki rozwojowi medycyny i biologii możliwe jest skuteczne leczenie oraz zapobieganie wielu chorobom. Badania na zwierzętach wniosły decydujący wkład w wiele osiągnięć naukowych i nadal pomagają w zrozumieniu różnych chorób [3]. Jedną z kluczowych kwestii w tych eksperymentach jest uwzględnienie etyki i zasad dobrostanu zwierząt. Właściwe zaplanowanie i przeprowadzenie eksperymentu oraz stosowanie się do wymogów komisji etycznej umożliwi badaczowi osiągnięcie satysfakcjonującego wyniku, przy stosunkowo niskiej liczebności wykorzystanych zwierząt oraz z ograniczeniem do minimum bólu, strachu i stresu.

Literatura: 1. Adamczyk K., Kaleta T., Nowicki J., 2017 – W obronie dobrostanu zwierząt w ujęciu zootechnicznym. Przegląd Hodowlany 1, 1-3. 2. Broom D.M., 2011 – A history of animal welfare science. Acta Biotheoretica 59, 121-137. 3. Degrazia D., 2006 – Regarding animals: mental life, moral status, and use in biomedical research: an introduction to the special issue. Theoretical Medicine and Bioethics 27, 277-284. 4. Empel W., 2009 – O nierównym traktowaniu zwierząt. Życie Weterynaryjne 84 (11), 889-891. 5. Festing S., Wilkinson R., 2007 – The ethics of animal research: Talking Point on the use of animals in scientific research. EMBO Reports 8 (6), 526-530. 6. Ghasemi M., Dehpour A.R., 2009 – Ethical considerations in animal studies. Journal of Medical Ethics 2, 12. 7. Klocek C., Penar W., 2017 – Relacje człowiek zwierzę i ich konsekwencje. Przegląd Hodowlany 6, 3-5. 8. Kolar R., 2006 – Animal experimentation. Science and Engineering Ethics 12 (1), 111-122. 9. Mepham B., 1996 – Food ethics. Routledge, London. 10. Saja K., 2013 – Minimalizacja cierpienia zwierząt a wegetarianizm. Analiza i Egzystencja 22, 67-83. 11. Ustawa z dnia 15 stycznia 2015 r. o ochronie zwierząt wykorzystywanych do celów naukowych lub edukacyjnych (Dz.U. 2015, poz. 266, tekst jednolity, Dz.U. 2017, poz. 1207 wraz z późn. zm.). 12. Webster A.J.F., 2001 – Farm animal welfare: the five freedoms and the free market. The Veterinary Journal 161, 229-237.